

PEER-REVIEWED ARTIKEL

De Belastingdienst als vertaler: van wettekst naar webtekst. Een casestudy.

299

Mr.dr.s. T.A. Cramwinckel¹

Hoe legt de Belastingdienst op de website een complexe fiscale regeling uit aan burgers, zonder dat daarbij de juridische 'waterdichtheid' verloren gaat? Dit is een ingewikkeld samenspel tussen fiscalisten enerzijds, die streven naar een juridisch juiste uitleg van de wet, en redacteuren anderzijds, die streven naar een begrijpelijke tekst vanuit het perspectief van de burger. Deze bijdrage laat zien hoe de Belastingdienst fiscale wetteksten 'vertaalt' naar begrijpelijke informatie op de website, aan de hand van een casestudy over de alleenstaande-ouderkorting. Hoe kan deze vertaling vanuit het perspectief van tekstkwaliteit beoordeeld worden? Aan de hand van het taalkundige CCC-model wordt de tekstkwaliteit geëvalueerd en worden aanbevelingen geformuleerd. Daarnaast worden nut en noodzaak van voorlichting in een bredere juridische context geplaatst. Ook komt de juridische risicoverdeling bij 'vertaalfouten' aan de orde.

1. Inleiding: de uitdagende voorlichtende taak van de Belastingdienst

De Belastingdienst beschouwt het als zijn taak belastingplichtigen voorlichting te geven over het belastingrecht.² Dit is een noodzakelijke taak, omdat fiscale wetgeving voor veel belastingplichtigen eenvoudigweg te ingewikkeld is (geworden). Voorlichting neemt dan ook een essentiële rol

in bij het massale proces van belastingheffing.³ Dit werkt twee kanten op: zowel voor belastingplichtigen zelf als voor de fiscus is het van groot belang dat belastingplichtigen zo ruim mogelijk zijn geïnformeerd over hun rechten en plichten.⁴ In deze bijdrage richt ik mij op het perspectief van de (belastingplichtige) burger.

De Belastingdienst hecht in zijn algemeenheid grote waarde aan goede communicatie en een geslaagde overbrenging van informatie. Meer begrip creëert namelijk meer *compliance*.⁵ Voorlichting vervult hierbij voor de fiscus een primaire rol, zo blijkt uit het Beheersverslag.⁶

'De Belastingdienst bevordert de compliance in de eerste plaats door goede voorlichting en dienstverlening aan burgers en bedrijven.'

Waar voorlichting in vroeger tijden werd verstrekt via bijvoorbeeld papieren brochures, folders en toelichtingen bij het papieren aangiftebiljet, is tegenwoordig internet onmisbaar. Een van de belangrijkste kanalen waarlangs de Belastingdienst voorlichting verstrekt is de website (www.belastingdienst.nl). Burgers maken daar ook graag en veelvuldig gebruik van.⁷ De website is bovendien de primaire plaats waar particulieren zoeken naar informatie over belastingzaken. Zo raadpleegt 61% van de particulieren voor informatie de website van de fiscus.⁸ Ter vergelijking: slechts 12% belt de BelastingTelefoon en niet meer dan 1% raadpleegt een folder of brochure.⁹

Bovendien wordt de Belastingdienst in zijn voorlichtende en dienstverlenende taak in het algemeen steeds 'digitaler'.¹⁰ Zo geeft de Belastingdienst nu ook voorlichting via sociale media als Twitter en Facebook en verschillende internet-

1 Cramwinckel is promovenda bij de afdeling Belastingrecht van de Universiteit Leiden en tevens werkzaam op de praktijkgroep Tax bij Stibbe N.V. te Amsterdam. Zij studeerde Fiscaal recht en Nederlandse taal en cultuur aan de Universiteit Leiden.

2 Zo valt in het Bedrijfsplan 2008-2012 te lezen: 'De belastingplichtigen en toeslaggerechtigden hebben recht op goede voorlichting door de Belastingdienst.' Belastingdienst, *Beheersverslag Belastingdienst 2007 en Bedrijfsplan 2008-2012*, 2007, www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/belasting-betalen/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2008/11/11/bedrijfsplan-belastingdienst-2008-2012.html, p. 15. Over de voorlichtende taak ook o.a. R.H. Happé, *Drie beginselen van fiscale rechtsbescherming*, dissertatie Leiden, Kluwer, Deventer 1996, p. 114.

3 Zo maakt de Belastingdienst via publieksvoorlichting onder andere duidelijk welk specifiek gedrag van belastingplichtigen en toeslaggerechtigden wordt gevraagd: 'invullen, controleren, opsturen en/of bewaren.' Vgl. de brief van de staatssecretaris van Financiën met antwoorden op schriftelijke vragen over de 13e halfjaarsrapportage van de Belastingdienst, 8 mei 2014, nr. DGB/2014/2701, *NTRF* 2014/1379, p. 8.

4 Vgl. W. Scholten, 'Belastingen en publiciteit (rede van mr. W. Scholten, staatssecretaris van Financiën, ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van het Weekblad voor Fiscaal Recht op 17 december 1971)', *WFR* 1971/985.

5 Bijvoorbeeld Belastingdienst, *Beheersverslag Belastingdienst 2011*, download.belastingdienst.nl/belastingdienst/docs/beheersverslag_2011_bjv0021z11fd.pdf, p. 7. Belastingdienst (2007), onderdeel 'Compliance: zelfredzaamheid en toezicht', p. 10. Zie ook Belastingdienst, *De nieuwe huisstijl voor de Belastingdienst*, Belastingdienst, Utrecht 2012a (intern document), p. 6 en bijlage III.

6 Belastingdienst (2011), p. 7.

7 Gemiddeld is 90% van de particulieren neutraal tot (zeer) tevreden over de website van de Belastingdienst. Vgl. *Fiscale Monitor 2013* via www.belastingdienst.nl, p. 26.

8 Vgl. *Fiscale Monitor 2013*, p. 23.

9 Vgl. *Fiscale Monitor 2013*, p. 90.

10 Over de verschillende vormen van online hulp van het 'webcare team' van de Belastingdienst zie www.belastingdienst.nl onder contact.

forums.¹¹ Het gebruik van sociale media in het kader van voorlichting door de Belastingdienst past in een internationale trend.¹² Daarnaast wordt digitale dienstverlening ook steeds verder uitgebreid.¹³ Denk bijvoorbeeld aan de vooraf ingevulde aangifte die te downloaden is in het digitale aangifteprogramma¹⁴ en de per 2014 als pilot ingevoerde digitale aangifte-app waarmee eenvoudige belastingaangiften via een tablet of smartphone gedaan kunnen worden.¹⁵

Bij al deze vormen van voorlichting staat de Belastingdienst continu voor de uitdaging complexe fiscale wetteksten uiteindelijk in begrijpelijke en toegankelijke taal aan te bieden aan burgers. Burgers en wetgever spreken niet dezelfde taal en de fiscus moet deze taalbarrière 'overbruggen'.¹⁶ De Belastingdienst moet, met andere woorden, wetteksten *vertalen* naar begrijpelijke, uitvoerbare en toegankelijke informatie.¹⁷ Zo treedt de Belastingdienst (noodgedwongen) op als 'vertaler' van fiscale wetgeving. Bij dit proces moet de fiscus continu balanceren tussen enerzijds de eis van juridische juistheid en anderzijds de eis van begrijpelijkheid. In de *Communicatierichtlijnen voor Belastingdienstteksten* staat hierover het volgende geschreven:¹⁸

'Wij willen teksten die fiscaal juist zijn én in duidelijke taal zijn geformuleerd. Het één hoeft niet ten koste te gaan van het ander.'

Dit is een even ambitieuze als complexe doelstelling, want tussen die vereisten hangt een bepaalde spanning. Hoe kan een complexe fiscale regeling worden uitgelegd aan een burger, zonder dat daarbij juridische juistheid verloren gaat?¹⁹ Binnen de Belastingdienst leidt dit tot een ingewikkeld samenspel tussen fiscalisten enerzijds en redacteurs anderzijds.²⁰

Uit het voorafgaande blijkt dat informatieverstrekking dus zowel voor de Belastingdienst als voor burgers een onmisbare rol speelt bij de belastingheffing. Het is dan ook van groot belang dat voorlichting fiscaal en communicatief gezien op de juiste wijze verloopt. Hoe gaat dit in de praktijk? Hoe maakt de Belastingdienst een wettekst tot (voorlichtende) webtekst?

In deze bijdrage zal ik – in het kader van het themanummer 'Digitale overheid en fiscaliteit' – aan de hand van een concreet voorbeeld laten zien hoe de Belastingdienst fiscale wetteksten 'vertaalt' naar begrijpelijke informatie op de website. Hiertoe behandel ik een casestudy van de alleenstaande-ouderkorting van art. 8.15 Wet IB 2001.²¹ Hoe is zo'n vertaling vervolgens te beoordelen? Ik onderzoek dit vanuit het perspectief van tekstkwaliteit. Als beoordelingskader dient het taalkundige CCC-model van Renkema.²² Met dit model, dat ik nader toelicht in paragraaf 2, kan op systematische wijze de kwaliteit van een tekst worden geëvalueerd. Aan het einde van de casestudy besteed ik kort aandacht aan de vertaling van een complexere regeling, de

- 11 Sinds 2011 is de Belastingdienst actief op Twitter. Eerst als pilot met hulp bij vragen over de aangifte IB, maar sinds 2013 is de service uitgebreid tot hulp bij allerhande belastingvragen. Op Facebook is de Belastingdienst Douane beschikbaar voor reizigersvragen. Vgl. de brief van de staatssecretaris van Financiën van 17 september 2013, nr. DGB/2013/4521 en 'Twaalfde halfjaarsrapportage Belastingdienst naar de Tweede Kamer', *NTRF* 2013/1892.
- 12 Zo blijkt uit een OESO-rapport dat steeds meer belastingadministraties – naar tevredenheid – gebruikmaken van sociale media, met name voor voorlichting. Vgl. OESO Forum on Tax Administration taxpayer services sub-group, *Information note social media technologies and tax administration*, 2011.
- 13 De overheid onderkent dat steeds meer burgers gebruikmaken van moderne communicatiemiddelen en wil daarbij aansluiten, ook in het formele verkeer. Vgl. het recente wetsvoorstel 'Wet vereenvoudiging formeel verkeer Belastingdienst', Kamerstukken II, 2012-2013, 33 714, nr. 2. Over de digitalisering van burgers en de overheid in het algemeen, zie het rapport van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, *iOverheid*, Amsterdam University Press, Amsterdam 2011.
- 14 De vooraf ingevulde aangifte bestaat sinds 2008, vgl. Kamerstukken II, 2006-2007, 31 066, nr. 2 en hierover recent J.C.K.W. Bartel, 'Voorafingevulde aangifte vervolgd', *NTRF* 2013/936. Voor de in 2014 reeds ingevulde gegevens over het aangiftejaar 2013, zie het nieuwsbericht van de minister van Financiën van 28 februari 2014, www.rijksoverheid.nl/nieuws/2014/02/28/belastingdienst-breidt-vooraf-ingevulde-aangifte-uit.html, *NTRF* 2014/819.
- 15 Zie bijvoorbeeld het nieuwsbericht van de minister van Financiën van 28 februari 2014 over onder andere de aangifte-app, *NTRF* 2014/819.
- 16 Over de taal van de wetgever bijvoorbeeld W.J. Witteveen, *Het wetgevend oordeel*, Boom Juridische uitgevers, Den Haag 2010, hoofdstuk 2 en 3.
- 17 Ik gebruik 'vertalen' in de betekenis van het toegankelijk en bruikbaar maken van (fiscaal-)juridische teksten door deze om te zetten naar andere, duidelijkere taal voor de burger. Vgl. Steehouder en Jansen die spreken over de 'vertaalslag' die schrijvers van voorlichtingsteksten moeten leveren om formeel-juridische wetteksten begrijpelijk te maken voor de burger, in M.F. Steehouder & C.J.M. Jansen, *Taalverkeersproblemen tussen overheid en burger. Een onderzoek naar verbeteringsmogelijkheden van voorlichtingsteksten en formulieren*, Sdu Uitgevers, Den Haag 1989, p. 16.
- 18 Onder 'Zorg voor een goede balans tussen juridische juistheid en begrijpelijkheid' in *Communicatierichtlijnen voor Belastingdienstteksten*, Belastingdienst, Utrecht 2008,

www.rijkshuisstijl.nl/rijkslogo/showdownload.cfm?objecttype=mark.apps.rijkslogo.contentobjects.download.pdf&objectid=40FC0A39-B6E0-8FC2-AD5280D805D013FE.

- 19 Deze vraag speelt ook bij het recht in bredere zin. Zie bijvoorbeeld M.A.E. van Scherpenzeel (red.), *Overheid en burger: rechtstaal en communicatie*, Vereniging Algemeen Nederlands, Brussel 1991.
- 20 In het kader van scriptieonderzoek (2012) en het huidige promotieonderzoek ben ik in contact gekomen met medewerkers van het Centrum voor Kennis en Communicatie en Activiteitengroepen van de Belastingdienst. Dit bood meer inzicht in de werkwijze van en het samenwerken tussen redacteurs en fiscalisten bij het vertalen.
- 21 Niet te verwarren met de 'alleenstaande ouderenkorting' van art. 8.18 Wet IB 2001, waarin is bepaald dat voor de belastingplichtige vanaf 65 jaar die als alleenstaande of alleenstaande ouder in aanmerking komt voor een AOW-uitkering een korting geldt van €429 (2014).
- 22 J. Renkema, 'Over smaak valt goed te twisten. Een evaluatiemodel voor tekstkwaliteit', *Tijdschrift voor Taalbeheersing*, 18e jaargang, 1996, p. 324-388. Renkema is emeritus hoogleraar tekstkwaliteit (Universiteit van Tilburg) en heeft meerdere taalonderzoeken bij de Belastingdienst verricht, bijvoorbeeld J. Renkema e.a., *Belastingdienst schrijft burgertaal?*, Universiteit van Tilburg, Tilburg 2013, J. Renkema e.a., *Minder belasting door meer begrip*, Universiteit van Tilburg, Tilburg 2012 en J. Renkema e.a., *Belastingdienst, let op je woorden!*, Universiteit van Tilburg, Tilburg 2011.

integratieheffing.²³ Dit illustreert de toenemende vertaalproblematiek bij voorlichting over complexe(re) fiscale regels.

De casestudy maakt inzichtelijk wat in het vertaalproces gebeurt. Vervolgens is het interessant om (digitale) voorlichting in een bredere juridische context te plaatsen. Waarom moet de Belastingdienst wetteksten eigenlijk vertalen? En waarom is het zo belangrijk dat dit 'goed' gebeurt? Hierbij spelen de juridische gevolgen van onjuistheden in voorlichting een belangrijke rol. Wie draagt het risico van eventuele 'vertaalfouten'? Het antwoord op deze vraag wordt gegeven aan de hand van de jurisprudentie van de Hoge Raad, waarbij de koers voor de verdeling van risico's tussen de Belastingdienst en belastingplichtigen ter zake van algemene voorlichting is bepaald in het arrest van 9 maart 1998, nr. 24.199, *BNB* 1988/148.²⁴ De Hoge Raad onderkent het belang van een ruime voorlichtingstaak van de Belastingdienst en acht het daarom van belang dat de fiscus in beginsel niet gebonden wordt aan verstrekte voorlichting. Slechts bij hoge uitzondering komen onjuistheden niet voor rekening en risico van de belastingplichtige.²⁵ Evengoed kan in deze (moderne) tijd waarin voorlichting steeds belangrijker wordt, de 'zelfredzaamheid' van de belastingplichtige wordt gestimuleerd met toegankelijk geformuleerde informatie en met de komst van internet begrijpelijke voorlichting meer dan ooit voorhanden is, de vraag worden opgeworpen of de risicoverdeling tussen Belastingdienst en belastingplichtige niet eveneens gemoderniseerd zou moeten worden. Ik bespreek hiertoe argumenten ontleend aan de taalkundige en fiscale discipline.

De opbouw van deze bijdrage is als volgt. In paragraaf 2 bespreek ik het theoretisch kader van het CCC-model. In paragraaf 3 komt de casestudy van de alleenstaande-ouderkorting aan de orde. Vervolgens bespreek ik in paragraaf 4 nut en noodzaak van vertalen. In paragraaf 5 wordt voorlichting aan de hand van de jurisprudentie in de juridische context geplaatst en wordt de risicoverdeling behandeld. Tot slot volgt in paragraaf 6 een conclusie.

2. Het theoretisch kader: tekstkwaliteitsbeoordeling met het CCC-model

In deze analyse is gekozen voor een multidisciplinaire benadering, waarbij het beoordelingskader voor 'vertalingen' wordt ontleend aan de taalkunde: het CCC-model (hierna te bespreken).²⁶ Het is interessant om vanuit een geheel andere discipline naar vertaalproblemen in de fiscale context te kijken, omdat dit – zoals verderop blijkt – kan leiden tot nieuwe inzichten ten aanzien van het leerstuk van algemene voorlichting.

Hoe kan worden bepaald of de vertaling van de alleenstaande-ouderkorting op de website van de Belastingdienst vanuit de taalkundige discipline een 'goede' vertaling is? Om uitspraken te kunnen doen over de tekstkwaliteit is een beoordelingskader nodig. De Belastingdienst hanteert normen voor taal en communicatie, bijvoorbeeld de *Huisstijlwijzer*²⁷, de *Taal- en Tekstafspraken*²⁸ en de *Communicatierichtlijnen voor Belastingdienstteksten*²⁹. Deze regels en richtlijnen bieden echter geen (normatief) kader om de kwaliteit van de (voorlichtings)tekst systematisch vast te stellen, en zijn uitsluitend bedoeld voor praktisch en uniform gebruik van taal binnen de Belastingdienst. De regels zien bijvoorbeeld op de standaarden ten aanzien van schrijfwijzen, interpunctie, structuur en stijl. Wel volgen hieruit eisen waaraan goede voorlichtingsteksten volgens de Belastingdienst moeten voldoen.

In de taalwetenschap zijn verschillende theorieën en modellen voorhanden waarmee tekstkwaliteit kan worden geanalyseerd en beoordeeld.³⁰ Een daarvan, het CCC-model van Renkema,³¹ is een evaluatiemodel voor tekstkwaliteit waarmee op systematische wijze de kwaliteit van een tekst kan worden geëvalueerd en beoordeeld.³² De

23 In eerder scriptieonderzoek is ook de (complexe) regeling van de integratieheffing bij zelfvervaardigde goederen in de omzetbelasting (art. 3, lid 3, onderdeel b, Wet OB 1968 (oud)) aan een tekstkwaliteitsanalyse onderworpen. De integratieheffing is per 1 januari 2014 afgeschaft (Belastingplan 2014, Kamerstukken II, 2013-2014, 33 752, nr. 3). De (volledige) vertaling van deze regeling is niet meer opgenomen op de website van de Belastingdienst. In deze bijdrage bespreek ik de integratieheffing dan ook alleen op hoofdlijnen.

24 Hiermee houdt de Hoge Raad de koers aan die eerder is bepaald ten aanzien van individuele inlichtingen in het arrest van 26 september 1979, nr. 19.250, *BNB* 1979/311.

25 Er moet dan worden voldaan aan twee voorwaarden: de belastingplichtige hoeft de onjuistheid niet te beseffen en hij lijdt bovendien dispositieschade. Ik ga hier nader op in bij paragraaf 5.

26 Om op juridisch niveau te beoordelen wat een 'goede' vertaling is, is een juridisch normenkader vereist. Hiervoor moet aansluiting worden gezocht bij de normen die volgen uit (onder andere) de algemene beginselen van behoorlijk bestuur, bijvoorbeeld het zorgvuldigheidsbeginsel, het legaliteitsbeginsel en ook het vertrouwensbeginsel. Beide normenkaders zijn voorwerp van mijn promotieonderzoek.

27 Belastingdienst (2012a).

28 Belastingdienst, *Taal- en Tekstafspraken Belastingdienst*, versie 1.02.21, Belastingdienst, Utrecht 2012b (intern document).

29 Belastingdienst (2008).

30 Naast het CCC-model bestaan ook andere modellen en methoden om tekstkwaliteit te analyseren. Zie over de waarde van het CCC-model ten opzichte van andere methoden o.a. S. Elling & L. Lentz, 'De voorspellende kracht van het CCC-model', *Tijdschrift voor Taalbeheersing*, 25e jaargang, 2003, nr. 3, p. 221-235.

31 Renkema (1996), p. 324-388 en recenter in J. Renkema, *Schrijfwijzer* (vijfde druk), Uitgeverij Boom, Amsterdam 2012.

32 Over de aanduiding 'evaluatiemodel' merkt Renkema op dat de term 'evaluatie' is gekozen ter onderscheiding van 'analyse' en 'beoordeling'. Een 'evaluatie' houdt meer in dan een 'analyse', maar minder dan een 'beoordeling', aldus Renkema. Een evaluatie geeft een waarderende analyse van tekstenmerken in termen van goed of

methode van het CCC-model is geschikt als instrument voor tekstevaluatie, omdat het een handzaam en gestructureerd kader biedt waarmee een tekst kan worden geanalyseerd met vooraf omschreven criteria.³³

Het CCC-model gaat uit van de gedachte dat een tekst voldoende kwaliteit heeft indien deze voldoet aan drie voorwaarden: *Correspondentie* (de schrijver stemt de tekst af op de lezer en het doel), *Consistentie* (de tekstdelen zijn op elkaar afgestemd) en *Correctheid* (de regels van het taalsysteem zijn toegepast). Deze drie voorwaarden zijn van toepassing op vijf tekstniveaus, wat leidt tot vijftien ijkpunten. Met behulp van dit model kan systematisch worden nagegaan wat ‘goed’ en ‘fout’ is aan de tekst. Zo kunnen knelpunten of verbetermogelijkheden gesignaleerd worden. Op basis van deze analyse wordt het mogelijk om concrete aanbevelingen voor tekstverbeteringen te doen aan de Belastingdienst.

Het CCC-model voor de analyse van tekstkwaliteit

	Correspondentie	Consistentie	Correctheid
A TEKSTTYPE	1 passende tekstsoort	2 genrezuiverheid	3 generegels
B INHOUD	4 voldoende informatie	5 overeenstemming tussen informatieonderdelen	6 juistheid van informatie
C OPBOUW	7 inzichtelijke samenhang	8 consequente structurering	9 correcte verbindingen
D FORMULERING	10 gepaste formulering	11 eenheid van stijl	12 correcte zinsbouw en woordkeus
E PRESENTATIE	13 gepaste presentatie	14 afstemming tekst en vormgeving	15 correcte spelling en interpunctie

Figuur 1: Het CCC-model

Ik licht het model hierna kort toe.

Volgens Renkema is het belangrijkste criterium voor tekstkwaliteit de balans tussen zender en ontvanger.³⁴ Een goede tekst is afgestemd op de ontvanger.³⁵ Dit betekent dat een goede tekst een juiste balans heeft tussen de tekstdoelen van

de zender (de schrijver, in casu de Belastingdienst) en de verwachtingen of behoeften van de ontvanger (de lezer, in casu de belastingplichtige).

De drie evaluatiecriteria kunnen als volgt worden toegelicht. Het eerste criterium is het *correspondentiecriterium*. Dit betreft de vraag of er afstemming is tussen schrijver en lezer. Het *consistentiecriterium* ziet op de vraag of de schrijver consistent is in zijn keuzes (bijvoorbeeld voor het hanteren van een formele of informele stijl). Het derde criterium, het *correctheidscriterium*, betreft de algemene regels voor het taalgebruik (zijn de zinsbouw en spelling correct?) In de literatuur over tekstanalyse lijkt weinig overeenstemming te bestaan over het aantal tekstniveaus.³⁶ In Renkema’s evaluatiemodel zijn de vijf tekstniveaus gebaseerd op Cicero’s klassieke retorische vijfdeling in de taken van de redenaar: ‘inventio’, ‘dispositio’, ‘elocutio’, ‘memoria’ en ‘actio’. De eerste drie gelden ook voor de schrijver en komen terug in de tekstniveaus ‘inhoud’ (en ‘teksttype’), ‘opbouw’ en ‘formulering’. Cicero’s memoria en actio komen terug in het tekstniveau ‘presentatie’.

Het zwaarstwegende evaluatiecriterium is volgens Renkema het *correspondentiecriterium*.³⁷ De afstemming tussen schrijver en lezer is van doorslaggevend belang voor de beoordeling of sprake is van een ‘goede’ tekst.

Het relatieve gewicht van de ijkpunten op het tekstniveau wordt bepaald door hun rangschikking van links naar rechts en van boven naar beneden. Niet elk ijkpunt legt evenveel gewicht in de schaal als het gaat om tekstkwaliteit. Zo wijst de praktijk van tekstevaluatie uit dat adviezen voor formulering nauwelijks zin hebben als niet het juiste teksttype is gekozen.³⁸

‘Het zwaarst wegen de ijkpunten op het niveau van het teksttype, en daarbinnen het correspondentiecriterium; het lichtst wegen de ijkpunten op het niveau van de presentatie, met daarbinnen het correctheidscriterium.’³⁹

In de taalwetenschappelijke literatuur wordt het CCC-model ook wel aangevuld⁴⁰ of geoperationaliseerd voor andere doeleinden, bijvoorbeeld voor digitale teksten.⁴¹

slecht. Gecombineerd met de interne normen van de Belastingdienst leidt dit tot een beoordeling van de tekst als geheel. Vgl. J. Renkema, ‘Over smaak valt goed te twisten. Een evaluatiemodel voor tekstkwaliteit’, in: F. van Eemeren (red.), *Tussenstand: 25 jaar Tijdschrift voor Taalbeheersing*, p. 177-178.

33 In de taalwetenschappelijke literatuur wordt dit model wel een ‘tekstgerichte pretest-methode’ genoemd, waarmee bedoeld wordt dat het model een methode biedt om een goede inschatting van lezersproblemen te genereren. Vgl. J. Renkema & M. Wijnstekers, ‘Doelgroep-onderzoek of bureau-analyse?’ in: H. van den Bergh (red.), *Taalgebruik ontrafeld*, Foris, Dordrecht 1997, p. 365-373.

34 Renkema (1996), p. 178.

35 Vgl. M. Nystrand, *The structure of written communication. Structures in reciprocity between writers and readers*, Academic Press, Orlando 1986, p. 36.

36 Renkema (1996), p. 179.

37 Renkema (1996), p. 179-180.

38 Renkema (1996), p. 180.

39 Renkema (1996), p. 180. Uiteraard kan dit per teksttype verschillen. Een advertentietekst zal een andere weg van criteria vragen (een aantrekkelijke vormgeving belangrijker dan opbouw) dan een wetenschappelijke tekst (opbouw belangrijker dan een aantrekkelijke vormgeving).

40 Zo heeft de beroepsvereniging van tekstschrijvers Tekstnet drie criteria aan het CCC-model toegevoegd (het ‘CCC-model plus’), te weten *communicatiekracht*, *creativiteit* en *concept*. Vgl. www.tekstnet.nl/CCC-criteria. Deze elementen voegen voor de onderhavige analyse geen relevante verfijning toe.

41 Bijvoorbeeld voor onderwijs(teksten), vgl. J. Renkema, ‘Tekstkwaliteit scoort: het CCC-model als hulpmiddel bij het beoordelen van onderwijs(teksten)’, in: E. Mijts (red.), *Seminar Publicaties Universiteit van Aruba*, 2012, p. 9-21. Het CCC-model is ook

3. Een casestudy: de alleenstaande-ouderkorting

In deze casestudy onderzoek ik hoe de Belastingdienst de wettelijke regeling van de alleenstaande-ouderkorting heeft vertaald in begrijpelijke informatie en of deze vertaalslag geslaagd is.⁴²

Par. 3.1 behandelt de analyse van de casestudy en in par. 3.2 volgt een tussenconclusie. Vervolgens wordt in par. 3.3 een verkorte analyse uitgevoerd ter illustratie van vertaalproblemen bij een meer complexe fiscale maatregel aan de hand van de (inmiddels afgeschafte) integratieheffing.

Art. 8.15 Wet IB 2001

1. De alleenstaande-ouderkorting geldt voor de belastingplichtige die in het kalenderjaar gedurende meer dan zes maanden:

- a. geen *partner* heeft;
 - b. een huishouding voert met een *kind* dat in belangrijke mate door hem wordt onderhouden en op hetzelfde woonadres als de belastingplichtige staat ingeschreven in de basisregistratie personen, en
 - c. deze huishouding voert met geen ander dan kinderen waarvan de jongste bij de aanvang van het kalenderjaar de leeftijd van 18 jaar niet heeft bereikt.
2. Voor de toepassing van het eerste lid, onderdeel b, en het derde lid, wordt een kind dat bij de aanvang van het kalenderjaar de leeftijd van 16 jaar niet heeft bereikt, geacht tot het huishouden van de belastingplichtige te behoren en door hem in belangrijke mate te worden onderhouden.

3. De alleenstaande-ouderkorting bedraagt € 947. Dit bedrag wordt vermeerderd met 4,3% van het *arbeidsinkomen*, maar maximaal met € 1319 indien een in het eerste lid bedoeld kind bij de aanvang van het kalenderjaar de leeftijd van 16 jaar niet heeft bereikt.

4. Indien uitsluitend als gevolg van het overlijden in het kalenderjaar van de belastingplichtige dan wel van een in het eerste lid, onderdeel b, bedoeld kind niet voldaan wordt aan de in het eerste lid bedoelde termijn van zes maanden, wordt voor de toepassing van dit artikel met betrekking tot dat jaar wel geacht te zijn voldaan aan die termijn.

Figuur 2: art. 8.15 Wet IB 2001

geoperationaliseerd voor webteksten (het 'CCC-webmodel'), maar dit model is niet geschikt voor de onderhavige analyse omdat het minder gedetailleerd is uitgewerkt. Zie H. van Driel, *Digitaal communiceren*, Uitgeverij Boom, Amsterdam 2001, p. 174 e.v.

42 Een verkorte analyse van de alleenstaande-ouderkorting is verschenen in T.A. Cramwinkel, 'Van wettekst naar voorlichting. De Belastingdienst als vertaler', *Tekstblad. Tijdschrift over Tekst & Communicatie* 2013/05-06. De analyse is deels gebaseerd op scriptieonderzoek.

3.1. Van wettekst naar webtekst: een CCC-analyse

In art. 8.15 Wet IB 2001 is een regeling opgenomen waarin is bepaald dat een alleenstaande ouder, als hij voldoet aan nadere voorwaarden, recht heeft op een specifieke heffingskorting, de alleenstaande-ouderkorting.

Deze regeling is eenvoudig uit te leggen aan niet-fiscaal geschoolden. Dit heeft te maken met de aard van de regeling: het gaat over zaken waar mensen in hun dagelijks leven mee te maken kunnen krijgen. Het gaat over specifieke personen in concrete situaties. Bovendien sluit de naam van deze regeling aan bij het dagelijkse taalgebruik: de betekenis van het begrip 'alleenstaande ouder' zal weinig problemen oproepen. Subject van de regeling zijn natuurlijke personen, zijnde belastingplichtige voor de inkomstenbelasting. Inhoudelijk is de regeling niet ingewikkeld: als voldaan is aan alle wettelijke voorwaarden, wordt de korting toegekend. De afgebakende voorwaarden zijn feitelijk van aard: er zal in het algemeen weinig twijfel bestaan of een voorwaarde wel of niet van toepassing is.⁴³ Bijvoorbeeld: de termijn van 'gedurende meer dan zes maanden' is – althans, *lijkt* – nauwkeurig bepaald.⁴⁴ Er is één specifieke uitzondering op de hoofdregel, en dat is in het geval van het overlijden van de belastingplichtige of van het kind (lid 4).

Hoewel de uitdaging van de Belastingdienst voor het maken van (juridisch en taalkundig) goede vertalingen op het eerste gezicht meer lijkt te liggen in complexere regelingen en niet zozeer in de eenvoudige regelingen, blijkt uit onderstaande analyse dat (zelfs) ook bij een relatief eenvoudige regeling vertaalproblemen opkomen. De gesignaleerde knelpunten en vertaalproblemen zullen bij een complexere fiscale regeling alleen maar toenemen.⁴⁵

43 In sommige situaties kan het overigens alsnog lastig zijn om te bepalen of voldaan wordt aan alle vereisten. Bijvoorbeeld als er sprake is van co-ouderschap. Hieraan is in de wet (art. 44b Uitv.reg. IB 2001) en in de jurisprudentie aandacht besteed. Het ligt voor de hand dat bij complexere (feitelijke) situaties de vertaalproblematiek toeneemt, bijvoorbeeld omdat situaties die zich voordoen in de werkelijkheid niet (zo gedetailleerd) zijn voorzien door de wetgever en als gevolg daarvan ook niet zijn voorzien op uitvoeringsniveau en niet zijn 'meegenomen' in de vertaling, wat kan leiden tot een onvolledige en onduidelijke vertaling.

44 Getallen en termijnen in de wet bieden zekerheid, vgl. W.J. de Langen, *De grondbeginselen van het Nederlandse belastingrecht (deel II)*, N. Samson N.V., Alphen aan den Rijn 1958, p. 597. Zoals aan de orde komt bij 'B. Inhoud' blijkt de vertaling van de zes maanden echter meerdere inhoudelijke vragen op te roepen (is het aaneengesloten? Of in totaal in een kalenderjaar?). Aldus blijkt een ogenschijnlijk nauwkeurig en duidelijk element in de wet toch niet probleemloos vertaald te zijn door de Belastingdienst.

45 Zowel relatief eenvoudige als complexere wetteksten kunnen bijvoorbeeld open normen, onduidelijkheden of leemten bevatten. De analyse van de alleenstaande-ouderkorting in deze bijdrage illustreert dat. Bovendien wordt in par. 3.3 behandeld dat de geconstateerde knelpunten zich – a fortiori – voordoen bij complexere wetteksten.

Figuur 3: Vertaling van de alleenstaande-ouderkorting op de website van de Belastingdienst

De Belastingdienst heeft de regeling van de alleenstaande-ouderkorting als volgt vertaald:⁴⁶

Hieronder analyseer ik aan de hand van de vijf niveaus en bijbehorende ijkpunten uit het CCC-model hoe de Belastingdienst de wettelijke regeling heeft vertaald en beoordeel ik deze vertaling vanuit het perspectief van tekstkwaliteit. Bovendien formuleer ik aanbevelingen voor verbetering, waar mogelijk. In de analyse komen de vertaaltappen van de Belastingdienst aan de orde, voor zover te reconstrueren.⁴⁷ Deze casestudy is bedoeld als concreet voorbeeld van een vertaling door de Belastingdienst van wettekst naar webtekst.

A. Teksttype

Is de tekstsoort geschikt, gelet op het doel van de Belastingdienst en de verwachting van de gebruiker, de belastingplichtige? De tekst betreft een vertaling van het wetsartikel over de alleenstaande-ouderkorting, waarmee de Belastingdienst beoogt voorlichting te verstrekken aan burgers. Burgers willen weten wanneer zij recht hebben op deze hef-

fingskorting en aan welke voorwaarden zij moeten voldoen. Het teksttype, een pagina op de website van de Belastingdienst, is geschikt voor het geven en vergaren van algemene informatie hierover.

Het teksttype van de webtekst moet volgens de communicatieliteratuur voldoen aan drie karakteristieken: 1. *overzichtelijkheid*, 2. *transparantie* en 3. *vraaggerichtheid*.⁴⁸

De informatie is overzichtelijk gepresenteerd, met bullet points en witregels (1). De eis van transparantie (2) betekent dat een lezer gemakkelijk kan inschatten of de informatie voor hem relevant is. Gegeven de voorwaarden vanaf regel 3 en verder, kan de burger gemakkelijk nagaan of de informatie over de korting voor hem van toepassing is. Op de inhoud van de voorwaarden kom ik hierna onder 'B. Inhoud' terug. Het criterium vraaggerichtheid (3) houdt in dat de informatie aansluit op de behoefte van de lezer. Ik meen dat op dit punt winst te behalen is, bijvoorbeeld door de tekst te beginnen met een vraag als: 'Bent u een alleenstaande ouder? Dan hebt u mogelijk recht op een korting.'⁴⁹

Een opvallende kanttekening bij de website (het gekozen teksttype) is dat niet duidelijk is wat de juridische status van de informatie is. Hoewel burgers ervan moeten kunnen uitgaan dat de informatie juist is, heeft de webtekst niet de juridische status van wettekst. Zoals eerder besproken, kunnen belastingplichtigen volgens de Hoge Raad in beginsel geen gerechtvaardigd vertrouwen ontlenen aan algemene voorlichting (bijvoorbeeld de website).⁵⁰ Er staat echter geen disclaimer op de webpagina van de alleenstaande-ouderkorting, waaruit blijkt dat burgers geen rechten kunnen ontlenen aan de informatie. Het zou duidelijker zijn om dit te vermelden, bijvoorbeeld door onderaan de tekst een voorbehoud op te nemen.⁵¹ In de Rijkshuisstijl is echter bepaald dat geen disclaimers worden gebruikt.⁵² Ik kom hier in onderdeel 5 op terug.

B. Inhoud

Onder *Inhoud* valt de hoeveelheid informatie, de overeenstemming tussen de feiten en de juistheid van de gegevens. Een tekst geeft voldoende informatie indien vragen die door de tekst worden opgeroepen bij de lezer in de tekst worden beantwoord. Hoewel de informatie in grote lijnen voldoende en begrijpelijk lijkt, kan de tekst op een aantal punten echter duidelijker.

48 Van Driel (2001), p. 111 e.v.

49 Vgl. de eerste aanbeveling onder onderdeel 'C. Opbouw'.

50 Vgl. HR 9 maart 1988, nr. 24.199, *BNB* 1988/148, waaruit volgt dat het risico op onjuistheden in beginsel voor rekening van de burger blijft.

51 Dan is de niet-bindende status van de informatie duidelijk. Overigens is de vervolgvraag of dit bij de lezer niet twijfels oproept over de waarde van de informatie.

52 Vgl. Rapport Nationale Ombudsman, *Digitale verkeer tussen overheid en burger*, 2011, www.nationaleombudsman.nl/sites/default/files/rapport_2011-204_digitale_verkeer_tussen_burger_en_overheid.pdf, p. 25-27.

46 www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/belastingdienst/privé/inkomstenbelasting/nieuw_in_2014/heffingskortingen/alleenstaandeouderkorting

47 Ik bespreek de CCC-analyse aan de hand van de vijf tekstniveaus waarbij ik de ijkpunten telkens gezamenlijk onder het tekstniveau behandel. De analyse biedt geen uitzonderend overzicht van de vertaaltappen en hun communicatieve en juridische implicaties.

Het is onduidelijk wat er precies met 'kind' wordt bedoeld.⁵³ De tekst spreekt afwisselend over 'kind' in onpersoonlijke vorm (bijvoorbeeld 'kinderen', '1 kind', 'dit kind' en 'het kind' in regels 5, 6, 7 en 8) en over het persoonlijke 'uw kind'. Wat voor een soort kind wordt hier bedoeld door de Belastingdienst? Is dit een 'biologisch kind' of een 'kind' in de algemene betekenis, zoals (ook) een pleegkind, een erkend kind of een adoptiekind? In art. 8.15 Wet IB 2001, noch elders in de Wet IB 2001, is het begrip 'kind' gedefinieerd. Uit de Algemene wet inzake rijksbelastingen volgt dat het gaat om een 'kind' dat een bloed- of aanverwant in neergaande lijn is (art. 2, lid 3, onderdeel i, AWR), maar dat onder een 'kind' ook een pleegkind wordt begrepen (uitbreiding in art. 1.4 Wet IB 2001). De definitie van het begrip 'kind' volgt dus uit verschillende wetsartikelen.⁵⁴ De Belastingdienst heeft deze ruime definitie vertaald in het semantisch gelijke begrip 'kind', dat in het algemene spraakgebruik naar de maatschappelijke opvattingen ook al die betekenissen in zich draagt.

- **Aanbeveling:** het is juridisch gezien vollediger – maar onpersoonlijker – om te spreken over 'een kind' of 'dit kind' in plaats van 'uw kind'. Aan gezien de Belastingdienst de voorkeur geeft aan een meer persoonlijke benadering, past 'uw kind' echter beter.⁵⁵ Het dient wel duidelijk te zijn dat het begrip niet alleen ziet op biologische kinderen, maar bijvoorbeeld ook op pleegkinderen, adoptiekinderen en stiefkinderen.

De tekst van regel 3 roept de vraag op: moet een alleenstaande ouder voldoen aan *enkele* of aan *alle* voorwaarden om de alleenstaande-ouderkorting te krijgen? In de tekst blijkt pas in de laatste alinea dat voldaan moet worden aan *alle* voorwaarden (regel 15).

Bovendien is de informatie bij sommige voorwaarden onvoldoende. Zo wordt in regel 4 gesproken over een termijn van 'meer dan 6 maanden'. Zijn dit zes maanden aaneengesloten? Of zes maanden binnen één kalenderjaar? Uit de wettekst kan worden afgeleid dat de referentieperiode zes maanden aaneengesloten is.⁵⁶

- **Aanbeveling:** geef bovenaan de voorwaarden aan dat aan *alle* voorwaarden moet worden voldaan en dat er *meer dan zes maanden aaneengesloten*

aan al deze voorwaarden moet zijn voldaan. Om (typografisch) te benadrukken dat de voorwaarden cumulatief zijn, kunnen de voorwaarden genummerd worden.

Inhoudelijk zijn de volgende vertalingen van fiscaal-juridische concepten naar begrijpelijke taal gemaakt, waarbij sommige fiscaal-juridische concepten zijn aangepast:

- de fiscaal-juridische woordgroep 'in belangrijke mate', gedefinieerd in art. 1.5 Wet IB 2001 in samenhang met art. 2 Uitv.reg. IB 2001, is vertaald door een concrete invulling te geven, namelijk het bedrag van € 416 per kwartaal (regel 6).
- De wettelijke formulering 'hetzelfde woonadres (...) in de basisregistratie personen' wordt vervangen door het alledaagse spraakgebruik 'bij de gemeente ingeschreven op uw woonadres' (regel 7).
- Het bereiken van de AOW-leeftijd heeft gevolgen voor de hoogte van de alleenstaande-ouderkorting. De wettelijke systematiek die achter het bereiken van de hoogte van de korting zit, is voor AOW-gerechtigden vertaald naar concrete getallen (regel 12) respectievelijk opgenomen in een apart kader waarin wordt opgemerkt dat de AOW gevolgen heeft voor de hoogte van de korting (regel 13).⁵⁷

Op sommige punten is de informatie echter onvoldoende en dit kan vragen oproepen bij de burger. Zo staan in de tekst begrippen als 'eigen inkomen', 'vermogen' en 'onvoldoende om van te leven' (regel 8). Wat (en hoeveel) wordt hiermee precies bedoeld? Welke omvang van het inkomen of vermogen is voldoende of onvoldoende om van te leven? Ook sommige andere begrippen kunnen vragen oproepen, bijvoorbeeld 'vermogen', 'fiscaal partner' en 'huishouding'.

- **Aanbeveling:** streef naar duidelijkheid en volledigheid. Vul juridische concepten zo veel mogelijk in, bijvoorbeeld met een hyperlink naar achterliggende informatie, of geef voorbeelden.⁵⁸

C. Opbouw

Dit tekstniveau heeft betrekking op de volgende aspecten: voldoende samenhang, een consequente opbouw en correcte verbindingswoorden.

53 Dit punt zou ook onder 'D. Formulering' geschaard kunnen worden, maar bij twijfel wordt de voorkeur aan het 'hoogste' ijkpunt gegeven. Zie Renkema (2012), p. 38.

54 De staat van een kind (wettelijk, buitenwettelijk, adoptiekind, stiefkind, een kind van een geregistreerde partner) is sinds 1970 geregeld in Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek (Titels 11 en 12, art. 197 e.v.).

55 Belastingdienst (2012b), bijlage VI, p. 7 en p. 10.

56 Dit leid ik af uit het woord 'gedurende'. Vgl. Cursus Belastingrecht IB.8.2.5.A: 'gedurende deze referentieperiode van zes maanden'.

57 De hoogte van de alleenstaande-ouderkorting maakt onderdeel uit van hoofdstuk 8 van de Wet IB 2001, waarin bepalingen zijn opgenomen inzake de heffingskorting. De alleenstaande-ouderkorting is één van de onderdelen van de standaardheffingskorting zoals opgenomen in art. 8.2 Wet IB 2001. Voor de berekening van de alleenstaande-ouderkorting zijn de bepalingen uit afdeling 8.1 van belang, in het bijzonder art. 8.3 t/m 8.6 Wet IB 2001.

58 Bij het omzetten van wetteksten naar toegankelijke taal gaat onvermijdelijk informatie verloren. Vanuit juridisch perspectief is de vraag welke betekenselementen verloren gaan bij het 'vertalen' van fiscale concepten, en welk betekenisverlies fiscaal-juridisch aanvaardbaar is. Dit is voorwerp van mijn promotieonderzoek.

De vertaling is als volgt opgebouwd: een titel (regel 1), de (hoogte van de) korting (regel 2), de voorwaarden (regel 3-9), de verhoging van de alleenstaande-ouderkorting (regel 10-13) en ten slotte volgt een uitzondering op de hoofdregel (regel 14-16). De opbouw van het wetsartikel en de vertaling zijn goed vergelijkbaar. Het wetsartikel is als volgt opgebouwd: de voorwaarden voor de korting (lid 1, onderdeel a, b en c), een uitbreidende fictie⁵⁹ van één van de voorwaarden bij lid 1 (lid 2), de hoogte van de korting (lid 3) en tot slot de uitzondering (lid 4). Als de wettekst en de vertaling naast elkaar worden gelegd, zijn de overeenkomsten in de opbouw goed zichtbaar.

De opbouw van de informatie over de alleenstaande-ouderkorting lijkt op het eerste gezicht helder. Er ontbreekt echter een inleiding. Een inleiding is een adequaat middel om de lezer kennis te laten maken met wat hij gaat lezen. Dit komt de begrijpelijkheid ten goede.

- **Aanbeveling:** introduceer het onderwerp door middel van een korte inleiding. Bijvoorbeeld: Bent u een alleenstaande ouder? Dan hebt u mogelijk recht op een korting.⁶⁰ Als u voldoet aan alle onderstaande voorwaarden, krijgt u de alleenstaande-ouderkorting. U moet meer dan zes maanden aangesloten aan alle voorwaarden voldoen.

De opbouw en structurering van de webtekst is redelijk consequent. De inhoud komt overeen met de gebruikte kopjes in regel 1, 10, 13 en 14.

Echter, het kopje 'Heffingskorting bij overlijden' (regel 14) is onduidelijk. Uit de inhoud bij het kopje blijkt dat het tekstblok uitsluitend ziet op de situatie van het overlijden van het kind. Dit is echter inhoudelijk onjuist vertaald, want de wettelijke uitzondering voorziet ook in de situatie van het overlijden van de ouder. Deze situatie ontbreekt ten onrechte in de webtekst en is kennelijk verloren gegaan bij de vertaalslag. Dit inhoudelijke punt valt onder 'B. Inhoud', maar omwille van de duidelijkheid bespreek ik het hier tezamen met het kopje en de bijbehorende aanbeveling.

- **Aanbeveling:** vervang het kopje door: Heffingskorting bij overlijden kind of ouder.

Op het ijkpunt van de correcte verbindingen kan worden geconstateerd dat het opvallend is dat er weinig tot geen verbindingswoorden zoals 'en', 'want' en 'omdat' in de tekst voorkomen. Dit is te verklaren vanuit de aard van de tekst,

namelijk (grotendeels) een opsomming van voorwaarden. Een andere verklaring is dat de Belastingdienst als norm hanteert dat alinea's relatief kort moeten zijn (de richtlijn is vijf tot acht regels) en dat zinnen eenvoudig gestructureerd moeten zijn. Dat wil zeggen: geen ingewikkelde bijzinnen, geen opeenstapeling van bijzinnen, geen tangconstructies.⁶¹ Daarom zijn verbindingswoorden niet nodig voor een goed begrip van de tekst.

D. Formulering

Het onderdeel 'Formulering' ziet op een adequate formulering, eenheid van stijl, correcte zinsbouw en passende woordkeus. Over het algemeen is de tekst duidelijk en eenvoudig geformuleerd. Dit komt ook doordat deze regeling gaat over zaken die aansluiten bij het alledaagse taalgebruik, bijvoorbeeld 'huishouding', het 'onderhouden' van een 'kind', 'alleenstaande ouder'. Er komen weinig tot geen moeilijke termen voor in deze tekst, al kunnen enkele begrippen toch onduidelijk zijn. Problematisch zijn begrippen die in de fiscale context een andere betekenis hebben dan in het dagelijks taalgebruik.⁶² Bijvoorbeeld het fiscaal-technische begrip 'partner'. Fiscaal gezien is sprake van een 'partner' als voldaan is aan objectieve en wettelijk vastgestelde criteria.⁶³ Anders dan in het spraakgebruik, speelt het hebben van een (persoonlijke) relatie met een 'partner' geen rol. Opvallend is dat het wettelijke begrip 'partner' in de vertaling duidelijk zijn specifieke fiscale betekenis meekrijgt en wordt vertaald naar het jargon 'fiscaal partner'. Een ander onduidelijk begrip is het pseudojargon 'vermogen'.

- **Aanbeveling:** Neem (mogelijk) onduidelijke begrippen op in de begrippenlijst. Geef waar mogelijk voorbeelden. Bij 'vermogen' zou kunnen worden verwezen naar een voorbeeldsituatie dat een kind spaargeld heeft. Ook moet worden toegelicht vanaf welk bedrag er sprake is van 'vermogen', bijvoorbeeld met een hyperlink.

Als de wettekst op het niveau van de formulering wordt vergeleken met de vertaling, vallen verder de volgende zaken op:

61 Belastingdienst (2012b), bijlage VI, p. 7. Een tangconstructie is een zinsconstructie waarbij een (grote) afstand bestaat tussen bij elkaar horende zinsdelen, wat de zin lastig leesbaar maakt. Voorbeeld: "Hij bereidt zich zorgvuldig, van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat, op het tentamen voor."

62 Al in klassieke fiscale handboeken zijn dergelijke problemen tussen de taal van de wetgever en het algemene spraakgebruik beschreven, bijvoorbeeld bij De Langen (1958), p. 598: 'In het spraakgebruik wordt een woord meermalen voor meer dan één concreet doel gebezigd en is de inhoud doorgaans elastisch; (...) Uiteraard heeft een zekere verhouding van de burgerij met een veel gebruikte inhoud, ook al gaat deze de minimale te buiten, enige waarde van kenbaarheid en eenvoud van het recht; er is eenheid met de voorstelling die velen aan de term verbinden.'

63 Het partnerbegrip staat beschreven in art. 1.2 Wet IB 2001 en art. 5a AWR.

59 Deze fictie bepaalt dat voor kinderen tot 16 jaar is voldaan aan de voorwaarde dat het kind tot het huishouden van de belastingplichtige behoort en door hem in belangrijke mate wordt onderhouden. Deze fictie is bedoeld om de uitvoering van de alleenstaande-ouderkorting door de Belastingdienst te vereenvoudigen. Vgl. Kamerstukken II, 2009-2010, 32 130, nr. 3, p. 59 (memorie van toelichting). De wetgever houdt duidelijk rekening met het uitvoeringsbelang van de Belastingdienst.

60 De *Taal- en Tekstafspraken* schrijven 'u hebt' voor, vgl. Belastingdienst (2012b), p. 10.

- Het gaat niet over de ‘belastingplichtige’, maar de lezer wordt aangesproken met ‘u’.
- Het begrip ‘kalenderjaar’ wordt concreet gemaakt en vertaald in ‘in 2014’ (regel 4).
- Waar in de wet een leeftijd staat genoemd, bijvoorbeeld ‘de leeftijd van 16 jaar’, spreekt de vertaling over ‘geboren na 31 december 1997’ (regel 9).
- Een onpersoonlijke en ingewikkelde constructie als ‘wordt een kind dat (...) geacht tot het huishouden (...) te behoren en door hem in belangrijke mate te worden onderhouden’ vervangen door het actief geformuleerde ‘Dan nemen wij aan dat u uw kind onderhoudt (...)’ (regel 9).
- Het werkwoord ‘bedraagt’ is vervangen door ‘is’ in ‘De alleenstaande-ouderkorting is € 947’ (regel 2).

Deze aanpassingen in de vertaling door de Belastingdienst maken de tekst duidelijker, begrijpelijker en aantrekkelijker.⁶⁴

E. Presentatie

Dit niveau ziet op een gepaste presentatie, de afstemming van tekst en vormgeving en correcte spelling en interpunctie.

De tekst is duidelijk en overzichtelijk gepresenteerd. Het onderdeel dat extra aandacht vraagt (regel 13), is gepresenteerd in een geel blok met ‘Let op!’ erboven, waardoor de burger direct ziet dat dit een belangrijk punt is.

Over de correctheid van spelling en interpunctie is op te merken dat de Belastingdienst een verzorgd ogende tekst heeft afgeleverd, maar op één punt inconsequent is, namelijk bij de spelling van ‘alleenstaandeouderkorting’. Dit is onjuist, omdat de Belastingdienst de schrijfwijze van *Belastingwetten* (Kluwer) aanhoudt, waarin de schrijfwijze ‘alleenstaande-ouderkorting’ wordt gehanteerd.

Dit punt zal echter nauwelijks tot geen onbegrip opleveren bij de burger, in tegenstelling tot problemen op hogere tekstniveaus (bijvoorbeeld op het niveau van de inhoud). De ijkpunten op dit tekstniveau, en het correctheidscriterium in het bijzonder, hebben ook een relatief laag gewicht binnen het CCC-model.⁶⁵

3.2. Conclusie casestudy: vertaling redelijk goed geslaagd

De beoordeling aan de hand van het CCC-model leidt tot de conclusie dat het de Belastingdienst bij de alleenstaande-ouderkorting redelijk goed gelukt is om een wettelijke regeling om te zetten in een begrijpelijke tekst. De Belastingdienst heeft in de vertaling duidelijk rekening gehouden

met de lezer, de burger (het *correspondentiecriterium*). Voor een goede balans tussen zender en ontvanger (Belastingdienst en belastingplichtige) zijn verschillende aanpassingen in de vertaling gemaakt, veelal overeenkomstig de interne normen uit de *Huisstijlwijzer* en de *Communicatierichtlijnen*. De Belastingdienst heeft sommige juridische termen achterwege gelaten, zinnen ingekort en zinnen eenvoudiger gestructureerd. Bepaalde juridische omschrijvingen zijn vervangen door begrijpelijker alternatieven. Ook heeft de Belastingdienst fiscaal-juridische concepten als ‘in belangrijke mate’ verduidelijkt door deze te concretiseren in bedragen. Hiermee is dus in grote mate voldaan aan het *correspondentiecriterium*, het belangrijkste criterium voor tekstkwaliteit. Tegelijkertijd roept de vertaling, ondanks de relatief duidelijke brontekst, toch op verschillende onderdelen vragen op, bijvoorbeeld of aan enkele of aan alle voorwaarden moet worden voldaan en hoe de termijn van zes maanden wordt vastgesteld. Bovendien blijkt een belangrijk inhoudelijk element verloren te zijn gegaan in de vertaling, namelijk de uitzonderingssituatie van het overlijden van de ouder.

Al met al zijn de wijzigingen van de brontekst naar de vertaling niet heel ingrijpend. Het lijkt erop dat een relatief eenvoudige regeling als deze bijdraagt aan een redelijk geslaagde vertaling. Toch laat de analyse van de alleenstaande-ouderkorting zien dat (zelfs) ook bij een relatief eenvoudige regeling vertaalproblemen kunnen spelen, bijvoorbeeld inconsistenties, onjuistheden of onvoldoende inhoudelijke dekking van de wettekst in de vertaling. Het is daarmee interessant om te zien dat de vertaalproblemen zich in feite bij elke wetsvertaling kunnen voordoen. Bij een complexere regeling zullen de geconstateerde problemen alleen maar toenemen, zo blijkt uit de volgende paragraaf.

3.3. Uitstapje naar de vertaling van de integratieheffing

Uit ander onderzoek blijkt dat een ingewikkeldere fiscale regeling moeizamer te vertalen is.⁶⁶ Zo bleek de complexe regeling van de integratieheffing bij zelfvervaardigde goederen in de omzetbelasting problematischer en bleek de vertaling meer begripsproblemen op te leveren.⁶⁷ Het evenwicht tussen begrijpelijkheid en juridische juistheid blijkt daar veel lastiger, waarbij het eerste ten koste gaat van het tweede. Nu de (volledige) vertaling van deze regeling niet meer is opgenomen op de website van de Belastingdienst, bespreek ik de analyse niet afzonderlijk.⁶⁸ Wel volgen de belangrijkste conclusies.

⁶⁴ Vgl. noot 21.

⁶⁵ Art. 3, lid 3, onderdeel b, Wet OB 1968 (oud).

⁶⁶ Overigens zal de alleenstaande-ouderkorting niet meer lang voortbestaan. Recent heeft de Eerste Kamer het wetsvoorstel ‘Hervorming kindregelingen’ aangenomen (Kamerstukken I, 2013-2014, 33 716 en Stb. 2014, 227). Onderdeel van dit wetsvoorstel is het afschaffen van de alleenstaande-ouderkorting met ingang van 1 januari 2015.

⁶⁴ De aanpassingen zijn geformuleerd met inachtneming van de regels van de *Communicatierichtlijnen* (2008), de *Huisstijlwijzer* (2012a) en de *Taal- en Tekstafspraken* (2012b).

⁶⁵ J. Renkema 1996, p. 180.

Opvallend was dat de vertaling op de website van de Belastingdienst (2012) aanzienlijk langer was dan de wettekst: twee pagina's op de website voor slechts één (lange) zin in de wet. Niets uit de wettekst was één op één terug te zien in de vertaling, in tegenstelling tot bij de alleenstaande-ouderkorting. De Belastingdienst heeft dus een flinke vertaalslag moeten maken om de inhoud van de integratieheffing op een groter publiek over te brengen.

De vertaling van de integratieheffing bleek op zich redelijk te begrijpen en redelijk helder gestructureerd. Zo begon de inleidende webtekst met: 'Gebruikt u goederen die u zelf hebt gemaakt? Of die u laat maken uit materialen van uzelf? Dan moet u hier in een aantal gevallen btw over betalen. Dit wordt integratieheffing genoemd.' Vervolgens riep de tekst echter alsnog inhoudelijke vragen op, bijvoorbeeld: wat zijn precies 'zelfgemaakte' goederen? Wat is het 'ontwikkelen' van onroerend goed? Wat is het 'in gebruik nemen' van grond? Op sommige punten kon de tekstkwaliteit worden verbeterd, waarvoor met het CCC-model aanbevelingen zijn geformuleerd.

Al met al was de conclusie dat de vertaling van de integratieheffing, afgezien van een aantal onderdelen, taalkundig gezien eigenlijk niet beter zou kunnen.

Problematisch blijkt echter dat de regeling zelf zodanig ingewikkeld is, mede veroorzaakt door een in de regeling opgenomen fictie, dat zelfs de vertaling in relatief eenvoudige en begrijpelijke taal vragen oproept bij de lezer. De knelpunten liggen dan ook niet zo zeer in de *output*, maar bij de *input*: de regeling. Kennelijk ligt het aan de *aard* van de regeling dat het zo moeilijk is om de inhoud begrijpelijk over te brengen.

Hierbij komt de rol van wetgeving in beeld. Bij vertalingen door de Belastingdienst is die rol aanzienlijk. Hoe complexer wetgeving is, des te ingewikkelder is de vertaalslag. Ficties, onduidelijkheden, gelaagde wetsstructuren, leemten en open normen van de hand van de wetgever maken het de Belastingdienst zeker niet gemakkelijk. Al lange tijd wordt dan ook terecht gestreefd naar vereenvoudiging van belastingwetgeving.⁶⁹ Recent heeft de staatssecretaris van Financiën te kennen gegeven dat complexiteitsreductie één van zijn beleidsprioriteiten is, mede om de Belastingdienst beter in staat te stellen de belastingwetgeving uit te

voeren (o.a. door de 'uitvoeringstoets').⁷⁰ Daaraan voegt de staatssecretaris bovendien het belang toe van betere communicatie met de burger:⁷¹

'Vereenvoudigingen in het fiscale beleid maken het ook mogelijk te komen tot meer eenduidige interactie en duidelijkere communicatie met de burger.'

Overigens is het de vraag of, hoe en wanneer deze ambitie zal worden verwezenlijkt. De kritische lezer zal opmerken dat vereenvoudiging van belastingwetgeving al tientallen jaren door de politiek met de mond wordt beleden, maar nog altijd niet in praktijk wordt gebracht. Toch kunnen vertaalproblemen ook niet geheel worden opgelost door minder complexe wetgeving. Immers, er zal altijd een vertaling nodig zijn van juridisch geformuleerde wetteksten naar begrijpelijke taal. Het blijft dan ook belangrijk om – naast complexiteitsvermindering op wetgevingsniveau – nadrukkelijk aandacht te besteden aan het optimaliseren van vertalingen van wetteksten op uitvoeringsniveau.

4. Nut en noodzaak van vertalingen door de Belastingdienst

Hoewel de Belastingdienst is geslaagd in een toegankelijke vertaling van de alleenstaande-ouderkorting, hebben burgers nog altijd veel problemen met het begrijpen van informatie van de Belastingdienst.⁷² Er is nog veel te verbeteren in de communicatie met burgers. Dit is niet alleen vanuit het burgerperspectief of voor communicatiedeskundigen belangrijk, maar ook vanuit fiscaal perspectief.

Zoals hiervóór beschreven heeft de Belastingdienst groot belang bij begrijpelijke communicatie omwille van compliance en efficiëntie.⁷³ Uit de *Communicatiedoelstellingen* van de Belastingdienst blijkt dat begrijpelijke taal een belangrijke rol vervult bij het sturen van gewenst gedrag van belastingplichtigen.⁷⁴ Voorlichting neemt bovendien een belangrijke plaats in bij de 'compliancestrategie' van

69 In juni 2013 verscheen het eindrapport van de Commissie-Van Dijkhuizen met voorstellen voor een eenvoudiger belasting- en toeslagenstelsel (Nieuwsbericht van het Ministerie van Financiën 18 juni 2013, www.rijksoverheid.nl), zie bijvoorbeeld het themanummer MBB 2013 nr. 9 en NTFR 2013/1319, 'Rapport Commissie-Van Dijkhuizen'. Illustratief is ook het citaat van Stevens over de taal van de wet: 'Het is weliswaar een illusie te denken dat wetteksten de toegankelijkheid van normale schrijftaal kunnen hebben, maar we moeten ons tenminste willen inspannen zo eenvoudig en helder mogelijk de wet te stellen.' L.G.M. Stevens, 'Een uitdaging aanvaard! Proeve voor herformulering van art. 5 Wet IB 1964', WFR 1998/1470.

70 Brief van de staatssecretaris van Financiën met de Brede agenda Belastingdienst, 19 mei 2014, nr. DGB/2014/2920 U, NTFR 2014/1431, p. 5 en bijlage.

71 Brief van de staatssecretaris van Financiën over zijn beleidsprioriteiten, 24 maart 2014, nr. AFP/2014/276 U, NTFR 2014/966, p. 2.

72 Vgl. Verslag van de Nationale ombudsman over 2012, *Mijn onbegrijpelijke overheid*, Kamerstukken II, 2012-2013, 33 539, nr. 2, p. 13-14.

73 Vgl. de *Huisstijlwijzer* van de Belastingdienst (2012a), p. 6. De Belastingdienst besteedt sinds de jaren tachtig van de vorige eeuw veel aandacht aan communicatie. Er zijn binnen de Belastingdienst zo'n 30 redacteurs en ruim 70 andere medewerkers die zich direct of indirect bezig houden met taal en communicatie binnen het Centrum voor Kennis en Communicatie.

74 www.rijkshuisstijl.nl/index.cfm/belastingdienst/organisatie/organisatie-nieuw/de%20belastingdienst%20schrijft%20burgertaal/communicatiedoelstellingen%20van%20de%20belastingdienst/. Vgl. J.P. Boer, *Sturende belastingheffing een monster? Juridische kanttekeningen bij fiscaal instrumentalisme en 'tax nudging'*, oratie Leiden, Sdu Uitgevers, Den Haag 2013, p. 60-61.

de Belastingdienst, waarbij binnen de ruime definitie van handhaving (reeds) via goede voorlichting aan een efficiëntere belastingheffing wordt gewerkt.⁷⁵ Het 'eigen belang' van de fiscus bij goede voorlichting is al decennia geleden benadrukt door Scholten:⁷⁶

'Voor wat de overheid betreft zou ik er op willen wijzen, dat de fiscus er uiteraard groot belang bij heeft om door de belastingplichtigen zo juist en zo volledig mogelijk te worden geïnformeerd over de gegevens, welke voor een goede belastingheffing nodig zijn. (...) De kwaliteit van deze gegevens, die via allerlei vormen van aangiften en aangifteformulieren worden verkregen, kan des te beter zijn naarmate de belastingplichtigen, die deze moeten verstrekken, beter zijn geïnformeerd en weten waarom en waartoe deze gegevens nodig zijn. Ook van de kant van de overheid ligt er dus een heel duidelijk belang, dat deze voorlichting goed verloopt.'

Dit belang aan de kant van de Belastingdienst is de afgelopen tientallen jaren alleen maar toegenomen. In tijden waarin de Belastingdienst wordt geconfronteerd met een flinke bezuinigingstaakstelling, is de fiscale zelfstandigheid en 'zelfredzaamheid' van burgers van groot belang.⁷⁷ Hoe beter burgers zichzelf kunnen bedienen met begrijpelijke en toepasbare informatie, des te minder vragen de Belastingdienst hoeft te beantwoorden. Zo kost elk telefoontje naar de BelastingTelefoon € 8,50, maar een bezoek aan de website aanzienlijk minder.⁷⁸ Ook deze – economisch gedreven – redenen onderstrepen het belang van goede en begrijpelijke voorlichtingsteksten op de website. Zeker met de wetenschap dat de website voor burgers de primaire bron voor belastinginformatie is.⁷⁹

Het nut van fiscale vertalingen loopt bovendien vloeiend over in een noodzaak voor de fiscus én burgers. Burgers zijn in vergaande mate afhankelijk van de voorlichting van de Belastingdienst. Bij de afhandeling van hun fiscale verplichtingen zullen zij in het algemeen uitsluitend vertrouwen op vertalingen van wetten. De oorspronkelijke wetteksten

zullen burgers zelden lezen. Gribnau merkt in dit verband op:⁸⁰

'De nog steeds toenemende complexiteit van het belastingrecht betekent dat veel burgers afhankelijker worden van de voorlichting en dienstverlening van de Belastingdienst. Burgers met een zeer beperkte fiscale deskundigheid kunnen in het algemeen de belastingwet zelf niet begrijpen, en moeten dus vertrouwen op de informatie die de Belastingdienst daarover verstrekt.'

Bovendien – en dit raakt een principiële punt – heeft de Belastingdienst als (uitvoerende) overheidsorganisatie de *verplichting* burgers duidelijk te informeren over hun fiscale verplichtingen.⁸¹ De voorlichtende taak van de fiscus – en daarmee vertalingen – raken aan de essentialia van de rechtsstaat. Zij zijn te beschouwen als een uitvloeisel van Scheltema's beginsel van de dienende overheid.⁸² Van de overheid wordt een zeker dienstbetoon verwacht, bijvoorbeeld in de vorm van voorlichting aan het publiek over de inhoud en toepassing van de belastingwet.⁸³

Het belang van de vertaalslag die de Belastingdienst maakt van wetgeving naar begrijpelijke informatie is dus enorm. Maar wat te doen als daarbij fouten worden gemaakt? Wat als burgers vertrouwen op de voorlichting die de Belastingdienst heeft verstrekt, maar de gewekte verwachtingen vervolgens niet worden waargemaakt? In het onderdeel hierna besteed ik aandacht aan deze vragen in de juridische context.

5. 'Vertaalfouten' in voorlichting en risicoverdeling

Begrijpelijke voorlichting kent bepaalde beperkingen. A-G IJzerman merkt op dat voorlichtingsmateriaal 'om als zodanig te kunnen functioneren veelal onvolledig moet blijven ten opzichte van de wet'.⁸⁴ Het is daarbij niet gemakkelijk om juridische taal eenvoudig(er) op te schrijven. De Belastingdienst heeft dus een zware taak.⁸⁵ Het is bijna

75 Vgl. A.K.J.M. van Steenberghe, *Legitimiteit en fiscale rechtshandhaving*, dissertatie Tilburg, Centrum voor Kennis en Communicatie Belastingdienst, Utrecht 2013, p. 14 en J.L.M. Gribnau, 'De belastingrechter in een veranderende trias politica', in: J.P. Boer (red.), *Kwaliteit van belastingrechtspraak belicht*, Sdu Uitgevers, Den Haag 2013, p. 82.

76 Scholten (1971).

77 De rol van voorlichting hierbij blijkt bijvoorbeeld uit het Beheersverslag van de Belastingdienst (2007), p. 10: 'De Belastingdienst ziet het als zijn taak de zelfredzaamheid van belastingplichtigen en toeslaggerechtigden zoveel mogelijk te versterken. Ook daarom doet hij aan dienstverlening in de vorm van actieve voorlichting en informatieverstrekking.'

78 In 2013 is de website bijna 44 miljoen keer bezocht en heeft Belastingtelefoon bijna 15 miljoen telefoontjes beantwoord. Vgl. de brief van de staatssecretaris van Financiën van 20 maart 2014, 13e halfjaarrapportage Belastingdienst, nr. DGB/2014/1469, *NtFR* 2014/1379, bijlage p. 23.

79 Vgl. *Fiscale Monitor* 2013, p. 90.

80 J.L.M. Gribnau, *Belastingen als moreel fenomeen. Vertrouwen en legitimiteit in de praktijk*, Boom Fiscale uitgevers, Den Haag 2013, p. 96.

81 Belastingdienst (2007), p. 15: 'De belastingplichtigen en toeslaggerechtigden hebben recht op goede voorlichting door de Belastingdienst.' Vgl. ook M.W.C. Feteris, *Formeel belastingrecht*, Kluwer, Deventer 2007, p. 65. Overigens wijst Scholten (1971) in dit verband ook op de belangrijke rol die andere partijen vervullen in het voorlichtingsproces.

82 Vgl. M. Scheltema, 'De rechtsstaat', in: J.W. Engels e.a. (red.), *De rechtsstaat herdacht*, W.E.J. Tjeenk Willink, Zwolle 1989, p. 20-22.

83 Vgl. M.W.C. Feteris (2007), p. 65.

84 Conclusie A-G IJzerman 1 april 2010, nr. 08/03539, *NtFR* 2010/1106, r.o. 4.29.

85 Daarbij komt dat de complexiteit van belastingwetten, de snelheid van het wetgevingsproces en (niet voorziene) uitvoeringsproblemen het vertaalproces ook niet eenvoudiger maken. In de literatuur wordt veelvuldig gepleit voor vereenvoudiging van fiscale regelgeving.

onvermijdelijk dat in dit vertaalproces zaken ‘lost in translation’ raken. Algemene voorlichting kan om verschillende redenen tekortschieten.⁸⁶

Ten eerste is het taalgebruik in voorlichting minder juridisch van aard, met als gevolg dat er juridische elementen verloren gaan omwille van begrijpelijkheid.⁸⁷ Er ontstaat aldus een spanningsveld tussen juridische juistheid en begrijpelijkheid. Daarnaast richt algemene voorlichting zich naar haar aard op algemene hoofdregels en hoofdlijnen. De consequentie is dat specifieke gevallen en uitzonderingen op de hoofdregel niet altijd aan bod komen. Inherent aan begrijpelijke publieksinformatie is een zekere onvolledigheid.⁸⁸ Bovendien kan voorlichting tekortschieten omdat deze onjuistheden bevat.⁸⁹ Zo bleek bij de alleenstaande-ouderkorting de situatie van het overlijden van de ouder ten onrechte te ontbreken in de vertaling.⁹⁰ Ook kan de Belastingdienst bijvoorbeeld een vergissing maken bij de uitleg van een regeling, er kan een typefout worden gemaakt of een verkeerde verwijzing worden opgenomen.

Wanneer burgers zich niet bewust zijn van de eventuele fouten of vergissingen in de voorlichting, zullen zij de (onjuiste) voorlichting volgen. Het kan dan ook voorkomen dat de belastingplichtige bij zijn aangifte handelt in overeenstemming met de voorlichting, maar dat de fiscus deze benadering bij het opleggen van de aanslag niet volgt. Het gevolg is dat de voorlichtende taak van de fiscus bij het uitvoeren van de belastingwetten op gespannen voet komt te staan met het vertrouwen dat belastingplichtigen ontlenen aan die voorlichting.

Voor wiens rekening komen de consequenties van dergelijke ‘vertaalfouten’? Het antwoord op deze vraag wordt bepaald door de jurisprudentie van de Hoge Raad (vgl. HR 26 september 1979, nr. 19.250, *BNB* 1979/311 en HR 9 maart 1988, nr. 24.199, *BNB* 1988/148).⁹¹ Hoewel belastingplichtigen verwachtingen kunnen ontlenen aan

voorlichting, heeft dit niet tot gevolg dat de wet opzij wordt gezet. In de ‘voorlichtingsjurisprudentie’ maakt de Hoge Raad namelijk een afweging tussen het beginsel dat de wet moet worden toegepast (legaliteitsbeginsel) en het beginsel dat de gewekte verwachtingen dienen te worden gehonoreerd (vertrouwensbeginsel), waarbij de Hoge Raad het legaliteitsbeginsel doorslaggevend acht.⁹² Slechts bij hoge uitzondering wordt het legaliteitsbeginsel ‘overruled’ door het vertrouwensbeginsel. Alleen als de belastingplichtige de onjuistheid redelijkerwijs niet had hoeven beseffen en hij, afgaande op de onjuiste informatie, schade heeft geleden naast de te betalen belasting (het dispositievereiste), kan het gewekte vertrouwen worden beschermd. Achterliggende gedachte bij deze verdeling van risico’s is dat de Belastingdienst als uitvoerder zijn voorlichtende taak zo ruim mogelijk en ‘onbelemmerd’ moet kunnen uitoefenen. Zowel de Belastingdienst als belastingplichtigen zouden hierbij gebaat zijn⁹³ in het kader van de maatschappelijke wenselijkheid van begrijpelijke publieksinformatie.⁹⁴ Vanuit het (klassieke) juridische perspectief is deze ‘risicoverdeling’ verklaarbaar. ‘Vertalingen’ van de uitvoerder zijn immers niet gelijk aan de wetteksten van de democratisch gelegitimeerde wetgever.

Ik zou echter graag de vraag willen opwerpen of deze risicoverdeling – gebaseerd op arresten van ruim 35 en 25 jaar oud – nog wel van deze tijd is.⁹⁵ Valt het wel goed uit te leggen dat burgers het risico dragen van de vertaalslag die de Belastingdienst heeft gemaakt en waaraan zij bovendien part noch deel hebben gehad? Een belangrijke overweging hierbij is dat het voor verreweg de meeste belastingplichtigen niet mogelijk is de door de Belastingdienst verstrekte informatie op juistheid te controleren. Veruit de meeste burgers zullen nooit een belastingwet zien en – als dat al zo zou zijn – die waarschijnlijk niet begrijpen. Dat eenieder wordt geacht de wet te kennen kan niet meer worden volgehouden. Dit beginsel heeft in zeker opzicht reeds aan betekenis ingeboet sinds de Hoge Raad in de Doorbraakarresten overwoog dat de wet soms moet wijken voor het vertrouwensbeginsel.⁹⁶

86 Vgl. Happé (1996), p. 164. A-G IJzerman (2010), merkt in zijn conclusie op (r.o. 4.29): ‘In zoverre zal het soms zo zijn dat voorlichtingsmateriaal in meerdere of mindere mate contra legem te achten is.’

87 Vgl. Hof Den Bosch 9 juli 2008, nr. 07/00281, *NTR* 2008/1803, dat overweegt dat aan belanghebbende als gevolg van het gebruik van vereenvoudigde terminologie door de Belastingdienst in het verzoek ten onrechte de algemene heffingskorting wordt uitbetaald (r.o. 4.4 en 4.6).

88 Vgl. de conclusie van A-G IJzerman (2010), r.o. 4.29: ‘Onvolledigheid ten opzichte van de wet bergt fouten in zich. Dat geldt ook voor voorlichting die te kort door de bocht is ten opzichte van de wet.’

89 Bijvoorbeeld HR 14 juni 2000, nr. 35.275, *NTR* 2000/1209, *BNB* 2000/330, over onjuiste voorlichting in een brief over de van toepassing zijnde afvalwatercoëfficiënt (r.o. 3.1).

90 Zie par. 3.1, onder ‘C. Opbouw’.

91 De jurisprudentie ter zake van algemene voorlichting is tot stand gekomen naar aanleiding van de toelichting bij een aangiftebijlet. Voor vertrouwen gewekt door bijvoorbeeld formulieren, folders, brochures en de website gelden dezelfde voorwaarden,

vgl. L.A. de Blicke e.a., *Algemene wet inzake rijksbelastingen*, Kluwer, Deventer 2013, p. 279 en Happé (1996), p. 164.

92 HR 9 maart 1988, nr. 24.199, *BNB* 1988/148. Deze jurisprudentie is nog altijd geldend.

93 HR 9 maart 1988, nr. 24.199, *BNB* 1988/148, r.o. 4.2: ‘(...) Hiermede is tevens gediend het belang dat zowel de belastingadministratie als de belastingplichtigen erbij hebben dat de administratie haar voorlichtende taak onbelemmerd en zo ruim mogelijk kan vervullen.’

94 Vgl. Conclusie A-G IJzerman 1 april 2010, nr. 08/03539, *NTR* 2010/1106, r.o. 4.30.

95 Zie ook T.A. Cramwinckel, ‘De (vertaalfouten)regien bij de Belastingdienst’, *WFR* 2014/244.

96 HR 12 april 1978, nr. 18.452, *BNB* 1978/135-137 (Doorbraakarresten), m.n. Tuk. Vgl. de noot van Scheltema bij HR 12 april 1978, nr. 18.464, *NJ* 1979, 533.

Bovendien wordt de rol van voorlichting in het heffingsproces steeds belangrijker, gegeven de voortdurend toenemende complexiteit van belastingwetgeving. Maar als belastingplichtigen zelfstandig hun fiscale verplichtingen nakomen, en daartoe worden zij met begrijpelijke voorlichting en toegankelijke aangifteprogramma's gestimuleerd, dan moeten zij wel kunnen vertrouwen op de informatie die de Belastingdienst verstrekt.

Belangrijk argument hierbij is dat de Belastingdienst door de jaren heen steeds meer bedreven is geworden in 'goede' (digitale) voorlichting. Vergeleken met andere overheidsinstanties loopt de Belastingdienst hiermee ook voorop.⁹⁷ Mag daardoor niet ook steeds meer worden verwacht van vertalingen door de fiscus?

Bovendien verstrekt de Belastingdienst voorlichting tegenwoordig niet meer alleen via de traditionele wegen, maar ook via moderne kanalen. Denk bijvoorbeeld aan sociale media als Facebook en Twitter. De fiscus als 'vertaler' is daarmee steeds nadrukkelijker aanwezig in de moderne, digitale wereld. De monopoliepositie die de Belastingdienst hierbij heeft, rechtvaardigt mijns inziens ook meer eigen-tijdse ideeën over de risicoverdeling.

Een ander argument is dat de website van de Belastingdienst geen disclaimer bevat. Noch op de homepage, noch op specifieke informatiepagina's is een dergelijk expliciet voorbehoud opgenomen.⁹⁸ Dit is opmerkelijk, omdat belastingplichtigen in de regel niet bekend zullen zijn met het gegeven dat zij praktisch geen rechten kunnen ontleen aan voorlichting.⁹⁹ Burgers kunnen dus nauwelijks op de hoogte zijn van hun 'gebrek aan garantie'.¹⁰⁰

Bovendien ontbreekt voor burgers de vrijheid om wel of niet in aanraking te komen met het belastingrecht en

de Belastingdienst. Deze 'gedwongen winkelnering' leidt tot een bijzondere verantwoordelijkheid voor de Belastingdienst in het verstrekken van begrijpelijke en juiste voorlichting.¹⁰¹ De monopoliepositie en de bijzondere verantwoordelijkheid van de fiscus, het wederzijds belang bij voorlichting en de 'gedwongen winkelnering' aan de kant van de belastingplichtige zouden dan ook hun weerslag moeten vinden in de risicoverdeling.

Argumenten voor herbezinning op de risicoverdeling kunnen ook buiten het fiscale recht gevonden worden. Als voorlichting niet vanuit de juridische invalshoek, maar vanuit het perspectief van een taalkundige wordt bekeken, ontstaat namelijk een ander beeld. Tussen de wetgever, Belastingdienst en belastingbetalers spelen evident taalverkeersproblemen.¹⁰² In het communicatieproces met burgers moet de Belastingdienst een brug slaan tussen enerzijds de juridisch complexe brontaal van de wettekst en anderzijds de algemeen gebruikte doeltaal van belastingbetalers. Semantisch en conceptueel liggen deze talen mijlenver uit elkaar.¹⁰³

Het belang van de vertaalslag die de Belastingdienst maakt van wetgeving naar begrijpelijke informatie voor belastingplichtigen is dus enorm. Deze rol van 'vertaler' scheidt verwachtingen en verplichtingen. De Belastingdienst heeft én neemt als vertaler de verantwoordelijkheid voor een juridisch juiste weergave van de brontekst, de belastingwet. Hoe meer de Belastingdienst vertaalt, des te groter de verwachtingen van burgers zullen zijn over de inhoud en status daarvan. Het is dan ook aan de Belastingdienst als vertaler om zorgvuldig te werk te gaan en een optimale balans te bereiken tussen juridische juistheid en begrijpelijkheid. Het ligt voor de hand te stellen dat de partij die de regels uitlegt, ook de rekening krijgt als het misgaat.

Bovendien zijn vertalingen noodzakelijk, omdat de brontaal voor de meeste belastingplichtigen ontoegankelijk is. Het taalperspectief onderkent dit misschien nog wel beter dan het juridisch perspectief. De Belastingdienst moet dus wel vertalen om een oplossing te bieden voor deze taalbarrière, maar weet tegelijkertijd dat de burger van hem afhankelijk is. In die asymmetrische rechtsbetrekking tussen Belastingdienst en burger mag het echter niet vanzelfsprekend zijn

97 Ook in vergelijking met andere overheidsinstanties is de Belastingdienst als (digitale) informatieverstrekker relatief zeer bekend: zo'n 90% van de burgers is bekend met de website van de Belastingdienst blijkt uit onderzoek van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (uitgevoerd door Motivaction), *Hoe beleven burgers de iSamenleving?*, Amsterdam 2013, p. 90.

98 Dit volgt uit de Rijkshuisstijl. Onder de 'spelregels' op de website staat de vertrouwensleer wel uitgelegd, maar het is niet zo voor de hand liggend dat een burger bij het raadplegen van fiscale informatie bij de spelregels terecht komt. De aangifteprogramma's IB en VPB bevatten wel een disclaimer.

99 Als dat wel zo is, dan beschermt de Hoge Raad het vertrouwen niet. Vgl. HR 7 december 2001, nr. 36.517, *NTR* 2001/1745, *BNB* 2002/45, waarin de Hoge Raad overwoog dat de belastingplichtige geen gerechtvaardigd vertrouwen mocht ontleen aan een berekening door het programma op de aangiftekette, waarbij een voorbehoud was opgenomen. Vgl. eveneens HR 16 november 2007, nr. 43.084, *NTR* 2007/2101, *BNB* 2008/21 met een voorbehoud in de *Handleiding loonbelasting* (1999).

100 Renkema maakt in een voorbeeldanalyse met het CCC-model een onderscheid tussen een verplichte officiële bijsluiters- en patiënteninformatie. Waar de eerste een juridische status heeft, waaraan de gebruiker rechten kan ontleen, is een folder met patiënteninformatie daarentegen alleen bedoeld als extra service voor de patiënt. Bij algemene voorlichting kan een vergelijkbare parallel getrokken worden. De Belastingdienst verstrekt (digitale) voorlichting als dienstverlening. Het is echter denkbaar dat burgers zich niet bewust zijn van de niet-juridische status van webteksten en dit niet (alleen) als dienstverlening ervaren, maar ook als voorlichting met een juridische status.

101 Overigens ligt aan de eis van juridische juistheid de veronderstelling ten grondslag dat in het (belasting)recht duidelijk is wat juridisch juist of 'waterdicht' is, terwijl dat bijvoorbeeld door open normen niet het geval hoeft te zijn.

102 Vgl. Jansen & Steehouder (1989), p. 15, die spreken over taalverkeersproblemen tussen overheid en burger: situaties waarin communicatie-activiteiten niet voldoen aan de verwachtingen van gebruikers.

103 Bijvoorbeeld. J. Gerits, 'Hoe dicht en aankomende juristen en ambtenaren de kloof tussen norm en schrijfprikkel?', in: Scherpenzeel (1991), p. 21-31.

dat belastingplichtigen het risico dragen van vertaalfouten.¹⁰⁴

6. Conclusie en slotopmerkingen

Terecht besteedt de Belastingdienst veel aandacht aan begrijpelijke communicatie. Dit is niet alleen belangrijk vanuit het perspectief van communicatiedeskundigen en taalkundigen, maar ook vanuit de juridische werkelijkheid en de fiscaliteit in het bijzonder. Van een overheidsorgaan dat ingewikkelde regelingen als belastingwetgeving uitvoert, mag ook worden verwacht dat het burgers zorgvuldig informeert over de inhoud en toepassing van die regelingen.¹⁰⁵ De fiscaal-juridische werkelijkheid van de belastingwet komt immers pas tot uiting wanneer deze wordt gecombineerd met de alledaagse werkelijkheid van de burger.¹⁰⁶

De website van de Belastingdienst is de primaire informatiebron voor vele burgers. Deze bijdrage heeft aan de hand van een concreet voorbeeld laten zien hoe de Belastingdienst fiscale wetgeving vertaalt in begrijpelijke informatie op de website: een casestudy naar de alleenstaande-ouderkorting van art. 8.15 Wet IB 2001. Uit de beoordeling aan de hand van het taalkundige CCC-model blijkt dat de vertaling redelijk goed geslaagd is, maar dat zelfs een relatief eenvoudige regeling aanleiding geeft tot vertaalproblemen. Interessant is dus dat de vertaalproblemen zich in feite bij elke wetsvertaling kunnen voordoen. Toenemende complexiteit van fiscale wetgeving zal de vertaalproblematiek alleen maar doen vergroten.

Eerder onderzoek naar de vertaling van de integratieheffing liet zien dat kwaliteit van wetgeving invloed kan hebben op de (tekst)kwaliteit van de vertaling. Complexe wetgeving blijkt moeizamer te vertalen. Dat al jaren gestreefd wordt naar vereenvoudiging van de belastingwetgeving is daarom – ook vanuit het specifieke vertaalspectief van de fiscus – toe te juichen. Tegelijkertijd is het goed om te realiseren dat de wetgever, hoe goed hij zijn werk ook doet, niet alleen verantwoordelijk gehouden kan worden voor een goed (vertaal)product. Immers, het blijft altijd nodig dat de fiscus de taal van de wetgever herschrijft in taal van de burger en de fiscus zal altijd voorlichting geven en moeten vertalen. Dit maakt het des te belangrijker om het proces en

product van de vertaalslag en de impact ervan in de uitvoerings sfeer te behandelen.

In een bredere juridische context blijkt het nut en de noodzaak van goede fiscale vertalingen groot. De complexiteit van belastingwetgeving en de discrepantie tussen de juridische taal van de wetgever en de alledaagse taal van de burger onderstrepen het belang van de vertaalslag. Hierbij heeft de Belastingdienst ook een duidelijk eigen belang.¹⁰⁷

Bij het vertalen van wetteksten naar begrijpelijke informatie blijft het evenwicht tussen begrijpelijkheid en juridische juistheid continu een uitdagend spanningsveld, zowel voor tekstredacteuren als fiscalisten. Het is onvermijdelijk dat voorlichting soms tekortschiet. Volgens de jurisprudentie van de Hoge Raad verdient de voorlichtende taak van de fiscus ruime bescherming en komt het risico op onjuistheden daarom voor rekening van de burger. Hoewel dit vanuit klassiek juridisch perspectief verklaarbaar is, heb ik de vraag opgeworpen of het geen tijd is voor een herbezinning op deze ‘risicoverdeling’. Hiertoe zijn diverse argumenten van binnen en buiten het fiscale recht aangedragen. Overwegingen en argumenten uit een andere discipline – die van de taalkunde en tekstwetenschap – leiden tot andere, waardevolle gezichtspunten, die nog niet eerder in het wetenschappelijke debat ten aanzien van het leerstuk van informatieverstrekking door de Belastingdienst zijn betrokken. Wellicht is het dan nu tijd om niet alleen de digitale communicatiemiddelen en de dienstverlening te moderniseren, maar ook de bijbehorende risicoverdeling. Vanuit het burgerperspectief beredeneerd, dienen vertaalrisico's niet zonder meer voor rekening van de belastingbetaler te komen.

104 Vgl. J.L.M. Gribnau, *Rechtsbetrekking en rechtsbeginselen in het belastingrecht*, dissertatie Rotterdam, Gouda Quint, Gouda 1998, p. 123-126.

105 Vgl. M.W.C. Feteris (2007), p. 65.

106 H.Th.J.F. van Maarseveen, 'Ten geleide' in D.A. Donker en P.J. van den Hoven, *Recht spreken, krom schrijven*, Kluwer, Deventer 1983, p. 2: 'Rechtstaal wordt gemaakt door juristen voor de mensen: deze ontvangen via de rechtstaal informatie en directieven. Niet dat zij rechtstaal begrijpen, zij hebben dikwijls vertalers nodig, maar de rechtstaal is op hen gericht.'

107 Vgl. Scholten (1971).